

llengua d'oc, en francès es troba des del S. XII, i fins en castellà i en català en tenim vella documentació.⁶ Que l'origen de *flaujolar* sigui rigorosament popular i que en *flautar* hi hagi un element savi gens no ens pot sorprendre, essent un terme de músics professionals (o del flautat d'orgues d'església); mentre que el *flabiol* és cosa de pastors.

Del verb *flautar* degué néixer en llengua d'oc el derivat *flauta*. La lírica trobadoresca era el millor «cultiu per a tals microbis»: d'allí estant es degué estendre el mot a les altres llengües romàniques. Que és un manlleu ja es veu en italià, castellà i portuguès pel grup *fl-* conservat (en portuguès i en italià amb caràcter flagrant). La dificultat està només en les formes romàniques amb dièresi. De tota manera, notem que el sillabeig *fláu-ta*, *flau-tar*, té més extensió en l'occità medieval que en el modern: aquell figura en un dels mss. de Dalff d'Alvernhe, i aquest en ell mateix i en Bonifaci Calvo. Si partim del verb podem explicar el sillabisme *flaüt*, *flaütar* com a secundari i analògic: abans de vocalitzar-se la *l* de *saltar* i mots semblants, no hi havia verbs en *-aüta*, o n'hi havia ben pocs; mentre que *flaüt* podia recolzar en els innombrables mots en *-üt*, i no mancaven formes verbals en *-uta*, com les dels verbs *deputar*, *refutar*, *butar*, *rebutar*, etc. Un cop creada, la forma *flaüta* va propagar-se en el terreny popular, gràcies al seu efecte imitatiu. Cosa que no exclou que hi contribuïssin en un pla més elevat factors d'ordre verament musical: un desdoblament secundari *fla-u-tar*, fàcilment pogué ser afavorit per textos cantats en corals solemnes, o per mestres de capella amb la idea de les notes (*fa-ut*) en el cap.

Apèndix sobre FLABIOL. Problema ja molt fressat pels romanistes, amb gran mesura d'acord de tothom, i sense problemes greus que subsisteixin: per tant podríem tractar-lo més succintament. Mot representat només en català i gallo-romànic, amb alguna extensió en tot el vessant S. dels Alps italians; 7 i tot plegat corresponent a un tipus esquemàtic *FLABIOLU, evidentment inseparable del ll. FLARE 'bufar' i la seva família.

En català és també ben antic i arrelat, documentat des de les albes del S. XV. A part d'una primera aparició de *fluviol* en el Dicc. de rims de 1372, de Jacme Marc (lín. 1205, entre *caragol* i *rosinyol*), que és probable que ja sigui això, si bé no hi ha indicació de sentit, i d'un doc. de *flaviol* l'any 1404 (*AlcM*), les primeres autoritats literàries contenen una aplicació fraseològica figurada, a base del costum de posar cera al rústec instrument per poder-lo sonar millor: romandre sens cera en el *flabiol* és no poder fer *a* o *b* o res, per manca de mitjans: «Los dexebles --- de JhesuChrist --- parlaven --- dix lo hu --- es mort e romanin catius --- yo lo he seguit, e havie dat lo que tenia e possehia, e ara romanch ab lo *flaviol* minve de cera»⁵⁵ diu StVicentF (*Quar.*, 313.69). «E, publicat / lo testament, / de continent / me renegà: / no m'abrigà / de res de dol: / lo *flaviol* / traguí sens cera; / roba san-cera / cert no-m dexà, / com m'abexà / tantost de casa», JRoig.⁸

També és frase catalana molt repetida *anar-li dar-rere (a algú) amb el flubiol* sonant 'fent un paper secundari' (de vegades 'paper desairat', 'en va'), que degué originar-se especialment en l'ús rural, de certs llocs, de seguir així els enterraments: «s'és enamorada d'un pulit estudiant / --- / el dissipat 'l concert feren, el diumenge són casant / --- el dimars ya l'enterraven / ---: el capellà va al davant / l'estudiant va al darrera, / el *fluviol* va sonant ---», MilàF (*Romllo.*, 563). «Les nines y donzells no pregunen gayre, / que'ls tempta, omplint de melodies l'ayre, / la verda cornamusa que s'infla sota un pi: / lo *flubiol* espiñador refila, / y al floret de donzelles que desfila / marcant va la cadència lo cop del tamborí», *Canigó* (I, 60); «mes tot just assegut, el meu cor s'oprimia, / i un llunyà *flabiol* cap amunt m'empenyia / o la sitja, enlairant la blavor del seu fum / ---», Josep Carner (*Excelsior*, v. 10, 1911, el magistral sonet, per desgràcia horrosament espatllat en les O. C., 763).

Modernament, encara que menys conegut en terres valencianes, segueix essent un mot de tots els dominis dialectals. Per més que *AlcM* doni erradament la forma *flubiól* com una peculiaritat de Vic, en realitat és general en català central (fora d'algun medi culte), no sols a Barcelona sinó a quasi tot el domini del cat. or.⁹ En els altres dialectes resta predominant la forma antiga: *frabiól*, pertot, a Cardós i Vall Ferrera (1932-1934) i en general a l'Alt Pallars, i segons *AlcM*, a Pinyana, Organyà, Solsona i fins Bagà, i *fabriol* a Gandesa,¹⁰ Sort, Sió i Llobregós (*BDLC* x, 41; ix, 310); *flabiól* en els vessants canigonens (La Bastida, 1960); *fabiol* a Menorca (Camps Mercadal, *Folkl.* II, 105); a Mallorca anoto *fubiól* a Alaró (1964) i Alcover per a Artà (*BDLC* XIII, 22), i *fobiol* per als pastors de cabrum (*BDLC* ix, 309); però també s'hi conserva la pronúncia amb vocalisme en *fa-*: «A Llorito que no hi ha canyes per fer *fabiols*?» (Moll, *Amoroses*, 92); i no deixa de mantenir-s'hi la forma amb *fl-*: «s *Flòbiolé* sento com a nom d'«unes cases» en el terme del Port d'Andratx (mentre que Mascaró ho va posar com a *Fabioler* en el seu mapa).

Més enllà dels Pirineus, el mot és també ben antic i general en totes dues llengües de França; si bé allí, a diferència del català, el grup *vj* apareix pertot amb la *i* consonantitzada en *j*, i amb el resultat *-uj-* en llengua d'oc (cosa bastant normal, cf. *rauós/rabiós*, etc.): de *flaujol* ja hi ha un cas (hapax) en un trobador de c. al S. XIII (*PSW* III, 503c), i *flaujolar* 'tocar el flabiol' en Peire Cardenal: «a mos ops chan e a mos ops *flaujol*,¹¹ / car hom mas ieu non entén mon latí: / qu'atre-tan pauc coma d'un rossinhol / entén la gens, de mon chantar, qu'és di» (Appel, *Chr.*, 78.33).

Hi ha en llengua d'oc una forma *flaujar* amb substantiu *flauja*, que hom sol considerar fruit d'una derivació regressiva des de *flaujol*, percebent *-ol* com a expressiu d'una idea diminutiva. I encara que aquesta forma sigui antiga bé ha de ser així, sobretot tenint en compte que ni el francès ni l'alt-italià ni pràcticament el català, no tenen més que formes en *-ol*: justament seria el fet que en aquest instrument eren im-